

ALMANYA'DAKİ MÜLTECİLERİN VE MÜSLÜMAN GÖÇMENLERİN ENTEGRASYONU İÇİN İSLAM DİN DERSİNİN ÖNEMİ

JUN. PROF. DR. JÖRG IMRAN SCHRÖTER *

Öz

2015 yazından itibaren Almanya'ya özellikle İslam ülkelerinden gelen mülteci sayısının hızlı artışı Alman toplumunda Müslümanlar ile ilgi tartışmayı yoğunlaştırıp resmi okullarda verilen İslam Din Dersini de bu tartışların ana konularından biri haline getirmiştir.

Alman anayasasına göre (Madde 7. Paragraf 3) din eğitimi okul müfredatının bir parçasıdır ve bu ders devlet ile dini temsil eden özerk kurum ve cemaatlerin iş birliğiyle düzenlenip gerçekleştirilir. Bu işbirliği nedeniyle Almanya'daki din eğitim ve öğretimi genelde dinden öğrenme yönelimli ve mezhep merkezlidir. Alman kamuoyunda Almanca verilen İslam din derslerinin Müslümanların kimlik edinmelerine ve Alman toplumu uyumu kolaylaştırmaya katkı sunması beklenmektedir. Buna ilaveten bu dersin çoğulcu ve açık bir toplumda farklı dinlerden ve dünya görüşlerinden olan insanlar arasındaki iletişimi ve hoşgörüyü güçlendirmesi de umulmaktadır.

Resmi verilere göre, 2016 yılı başından itibaren Almanya'da yaşayan takriben 700 Müslüman öğrenci okullarını terk edip IŞİD'e katılmak için Suriye'ye gitmiştir. Bu durum Müslüman çocukların ve gençlerin başarılı bir entegrasyonu için, bir anayasal hak olan dini eğitimlerinin sağlıklı gerçekleşmesinin önemini bir kez daha artırmaktadır. Hem İslamı aşırılıklardan uzak doğru anlamak ve hem de diğer dinler hakkında önyargılardan arınmış doğru bilgi sahibi olmak İslam din eğitiminin temel hedefleri arasında sayılır. Bu makale din eğitim ve öğretimi zikredilen bu hedefler bağlamda ele alarak tartışmayı hedeflemektedir. Buna ilaveten nitelikli

* JUN. PROF. DR. JÖRG IMRAN SCHRÖTER, Karlsruhe University of Education
- Institute of Islamic Theology, Email: schroeter@ph-karlsruhe.de.

bir dini eğitimin nasıl tasarlanması gerektiği ve bu eğitimin bir kimlik arayışı içinde olan Müslüman gençlerin Alman çoğunluk toplumuna uymuna katkısının ne olacağı da bu makalede konu edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim ve Uyum, İslam Din Eğitimi, Almanya’da Müslümanlar, Avrupada Müslüman Göçmenlerin Eğitimi

ABSTRACT

With the peak of the refugee crisis in the summer of 2015, but also currently and additionally by the following immigration of family members, Germany receives a very large number of refugees from war areas of the world. Most of these refugees flee from countries whose populations are predominantly Islamic, and so most of these refugees are Muslims. Among many other areas in German society, this also gives additional relevance to Islamic religious education at public schools.

In accordance with the German constitution, school education in Germany includes religious instruction as a regular school subject (article 7,3 Grundgesetz). Islamic religious instruction should therefore be confessional-oriented lessons in German language for an examination of the own religion from the inside perspective of the Islamic faith and thereby involve the lives of Muslim children and adolescents to counter the identity and integration problems faced by them. At the same time, it promotes understanding between people of different religions and worldviews, as the basis for a successful pluralistic and open society.

According to official informations, since the beginning of 2016 an estimated 700 pupils in Germany have gone from school to Syria to join the so-called „IS“. For a successful integration of Muslim children and adolescents, their religious orientation in particular must have a reasonable place within the framework of the constitutional requirements. A proper understanding of Islam and also inter-religious learning are therefore essential goals. In this regard, Islamic religious instruction is also about extremism prevention.

In this research paper, rationales for this concept are presented and frame-work conditions are shown how religious education has to be conceived, that it promotes integration and that it can lead to positive support for Muslim pupils finding their identity.

Keywords: Education and Integration, Islamic Religious Education, Muslims in Germany, Education of Muslim Migrants in Europe.

چکیده

از تابستان سال ۲۰۱۵ با افزایش شمار پناهندگان و بخصوص مهاجرین مسلمان در کشور آلمان بحث در باره این رویداد در جوامع این کشور به شدت افزایش یافته و تدریس دروس دینی در مدارس رسمی این کشور به عنوان موضوع اصلی مشاجره مطرح شده است.

بر اساس قانون اساسی کشور آلمان (ماده ۷، پاراگراف ۳) آموزش دین قسمتی از برنامه ی تحصیلی مدارس می باشد و تعامل دولت و دین با همکاری مردم وموسسات مستقل از هم تنظیم شده و به مرحله اجرا گذاشته می شود. آلمان به دلیل همین همکاری و آموزش و پرورشی که از دین می گیرد، به عنوان مرکز مذهب شناخته میگردد. با تکیه برافکار عمومی کشور آلمان، انتظار می رود با آموزش دین اسلام به زبان آلمانی، مسلمانان بتوانند با مردم این کشور ارتباط برقرار کنند و علاوه بر این امید می رود تعامل مثبتی بین دین و پیشرفت جامعه ایجاد گردد. بر اساس اطلاعات رسمی از ابتدای سال ۲۰۱۶ از میان ۷۰۰ دانشجوی مسلمانی که در اینجا زندگی میکردند، دانشگاه را با هدف پیوستن به گروه داعش ترک کرده و به سوریه رفته اند و این مسئله نشان می دهد آموزش هایی که برای نوجوانان و جوانان مسلمان در نظر گرفته شده بود، بصورت صحیحی اجرا نشده است. از یک طرف ادراک درست از دین اسلام (بدون در نظر گرفتن افراطی گرایی ها) و از طرف دیگر فهم صحیح از دین های دیگر (بدون پیش ذهنیت غلط از این دین ها) از اهداف اصلی دین اسلام محسوب می شود. این مقاله در نظر دارد آموزش و پرورش دین اسلام را با توجه به اهدافی که در بالا ذکر شد، مورد بحث و مناظره قرار بدهد. علاوه بر این، تعلیم و آموزش دین کاملی مانند دین اسلام نیازمند برنامه ریزی دقیق و آموزش درست می باشد و جوانان مسلمان که در کشور پر جمعیتی همچون آلمان به دنبال هویت برای خود و سازگاری با مردم جدید هستند از موضوعات بررسی شده در این مقاله می باشد.

1. Giriş

Almanya’da devlet okullarında şu an Müslüman kökene sahip tahminen yaklaşık 900.000 öğrenci mevcuttur. Özellikle 2015 yazında Avrupaya mülteci akının zirve noktasına ulaşmasıyla birlikte Almanya’ya Müslüman ülkelerden birçok mülteci gelmiş bulunmaktadır. Almanya’daki Müslüman nüfusun artışıyla birlikte bu ülkede İslam Din Dersinin devlet okullarında okutulması gerekliliği de büyük önem kazanmış olmaktadır.

2. ALMANYA’DA İSLAM DİN DERSİ VERİLME İMKÂN VE ZEMİNİ

Almanya’da anayasa devlet okullarında din dersinin verilmesini öngörür (Federal Almanya Anayasası, Madde 7, 3). 1919’da yürürlüğe giren Alman Anayasasının dini hak ve özgürlüklerle ilgili maddeleri dinlerin ve dini toplulukların hak ve özgürlüklerini garanti altına alır. Öyle ki, ilgili maddeler sadece Hıristiyan kilisesi için geçerli değildir. Devletin anayasaya yansıyan dinlere karşı tarafsızlık anlayışı, inanç ve vicdan özgürlüğüne verdiği önem anayasada şu şekilde ifadesini bulmaktadır (Federal Almanya Anayasası, Madde 4):

(1) “Din ve vicdan özgürlüğüne dokunulamaz.

(2) Dinin rahatsız edilmeden yaşanması güvence altındadır.”

Anayasanın 3. Madde 3. Fıkrasında dini ayrımcılık yasaklanmakta ve tüm dinlere eşit yaklaşılması öngörülmektedir:

“(3) Cinsiyeti, soyu, ırkı, dili, yurdu ve kökeni, inancı, dini veya siyasi görüşleri dolayısıyla hiç kimse mağdur edilemez ve hiç kimseye imtiyaz tanınmaz. (...)”

Almanya’daki İslam din dersi çevresinde gerçekleşen her tartışma için bu anayasa maddeleri temel hareket noktasını oluşturmaktadır. Devlet okullarında İslam din dersi verilmesinin önemli bir gerekçesi de, Almanya’da yaşayan Müslümanların da anayasanın öngördüğü bu temel hakktan faydalanmalarını sağlamaktır (Schröter 2015).

3. DİN DERSİ, KİMLİK VE ENTEGRASYON

Sözü geçen anayasa maddesini mesnet olarak görüp devlet okullarında İslam din dersini vermenin yanında, dikkate alınması gereken diğer bir durum da Müslümanların din eğitimi sayesinde yapıcı bir kimlik elde etmeleri ve yaşadıkları topluma entegre olmalarının kolaylaştırılmasıdır. Bununla beraber anayasanın öngördüğü din dersinin hedefi, inanç misyonunu telkin etmek değil, toplumsal eğitim hedefini gerçekleştirmektir. Devlet okullarında verilen İslam din derslerinin dinde aşırılığı önleme, dini yorumların liberalleşmesi ve entegrasyonu destekleme bağlamında büyük bir potansiyele sahip olduğu görülen diğer bir durumdur.

İslam din dersi etrafında gelişen siyasi tartışmalara Avrupa'lı olarak tarif edilebilen "liberal" İslam yorumunun gerçekleşmesi, Müslümanların entegrasyonunu ve Müslüman organizasyonlarca dillendirilen muhafazakâr İslam anlayışının yerleşmesi beklentileri damga vurmaktadır. Emekli Kültürlerarası Pedagoji Profesörü Peter Graf eğitim hakkındaki görüşünü şöyle dile getirmektedir:

"Avrupa'da eğitim ve öğretim kişisel karakterin boyutunu ortaya çıkarmak için tasarlanmıştır. Bu boyut her insanı ilgilendirir. İnsanın gelişim boyutunu tanımaktan ve her genç insan için uygun gelişimi mümkün kılmaktan daha büyük bir hizmet yoktur. Okul eğitimi, bu ilkeyle, ciddi bir şekilde ilgilenmedi. Hatta kısmen bu ilkeye şiddetli şekilde zarar bile verdi ve bunu kurumsal, ulusal veya ideolojik direktiflere kurban etti. Halbuki kişinin bireysel gelişimini desteklemek okul eğitiminin tartışılmaz bir ilkesidir." (Graf/Uçar 2011, 55).

Böyle bir bireysel gelişimin, Müslüman çocuk ve gençler için bugün dini kimlik bakımından zorlu bir arayış anlamına geldiği uzunca bir süre önemsenmedi. Bu arayış kendi geleneksel inanç sistemine sahip bireyselleşmiş Batılı hayat tarzına, belki de çok daha büyük bir meydan okuma olarak görülebilir. Batılı hayat tarzı ile geleneksel ailevi beklentiler arasında bir yol bulmak ve tercih etmek göçmen gençler için kolay bir durum değildir. Bu bağlamda gençler yanlış anlaşılma ve kaybetme endişesi taşırlar. Bununla beraber, bir İslam din dersinde, muhafazakâr veya liberal yaklaşımlarından birini yaymak gibi bir amaç güdülemez. Almanya'da okullardaki İslam din dersi, aile ya da cami cemaati çerçevesinde verilen İslam eğitiminden farklı olarak, ancak öğrencilere şuurlu ve özerk bir dini

erişkinliğe sahip olmalarında eşlik edebilir. Bununla beraber Almanya'daki din dersi "inanç temelli" bir ders olarak tasarlanmıştır. Bu da dersin içeriğini benimsemeden, sadece dinle ilgili bilgilendirme yapma yaklaşımıyla yetinmemeyi öngörmektedir. Bu dersi veren öğretmenler, ders planları ve ders kitaplarının içeriği ilgili dini cemaat tarafından onaylanmak zorundadır.

Alman okullarındaki İslam din dersi vasıtasıyla Müslüman çocuk ve gençlerin dinsel hayat dünyasıyla ilişki imkanını bulmaları ve bu anlamda kayda değer bir deneyim kazanmaları onların kimliklerinin gelişimine olumlu bir etki yapabilir. Devlet okulları çocukların büyük ve heterojen bir çevreye entegre oldukları ilk yer mesabesinde dir.

Almanya'da resmi okullardaki İslam din dersi bağlamında ilaveten şunlar söylenebilir:

Eğer bir okulda yeterli sayıda Müslüman çocuk mevcuttuysa orada bu çocukların da Katolik ve Protestan sınıf arkadaşları gibi düzenli şekilde din dersi almaları gerekir.

Eğer devlet okullarında İslam din dersi verilirse, bu Almanya'daki gayrimüslim çoğunluk tarafından Almanya'da yaşayan Müslümanlara değer verilmesi anlamına gelir. Buna mukabil Müslümanlardan da özgür toplum yapısına değer verip saygı göstermeleri beklenir.

Müslüman öğrenciler Alman okullarında din dersi alırlarsa, Müslüman olarak diğer inançlara ve dünya görüşlerine karşı barışçıl ve hoşgörülü yaklaşılması gerektiğini öğrenirler.

Okul İslam'ı entegre ederse, Müslümanlar da okula ve bu sayede topluma da entegre olurlar.

İslam din dersinin devlet okullarında sunulması Müslüman ebeveynler için yeni bir düşüncenin oluşmasına sebep olabilir ve Alman toplum yapısına çok daha sıkı bir şekilde ait olma duygusunu hem kendilerinde geliştirebilir hem de bu yönde çocuklarını olumlu şekilde etkileyebilirler.

Ait olma duygusu bağlamında edinilen tecrübeler yaşanılan topluma bağlılık hissinin kazanılması için anahtar konumundadır.

Müslüman çocuk ve gençlerin başarılı entegrasyonu için özellikle anayasal haklar çerçevesinde dini ihtiyaçlarının giderildiği bir zemine sahip olunması gereklidir. Özellikle okul Müslüman öğrencilere –camideki bir dersten tamamen farklı olarak– Alman toplumu içinde kenara itilmeden

ve “öteki” olarak algılanmadan yaşayabilmelerine imkân sunar. Bu yüzden bu insanların inançları ve düşüncülerini Almanca ifade edebilme yeteneğine kavuşmaları önemlidir. Böylece hem birbirleriyle hem de diğer dinlere mensup veya başka bir dünya görüşüne sahip öğrencilerle konuşup ve tartışabilirler. Buna ilaveten Müslüman öğretmenler de öğrencileri için başarılı entegrasyonunun hakiki birer örneği olabilirler.

Devlet okullarında İslam din dersinin verilmesi yukarıda vurgulandığı gibi Müslüman gençlerin Almanya'ya aidiyetini güçlendirir ve onların çoğunluk toplumundan dışlandıkları hisselerini ortadan kaldırabilir. Bilindiği gibi aidiyet duygusu toplumsal katılım ve bağlılık için çok önemlidir. Gençlerin aşırı hareketlere katılmalarına neden şeyde aslında ayrımcılık ve dışlanma tecrübesi yaşamalarıdır.

4. DİN DERSİ VE AŞIRILIĞI ÖNLEME

Resmi kaynaklara göre 2016 yılının başından itibaren tahmini olarak 700 öğrenci, IŞİD'e katılmak için, Almanya'daki okullarını bırakıp Suriye'ye gitmiştir. Bu durum korkutucu bir hal arz etmektedir. Giden bu gençlerin çoğu hayatını kaybetmiş, bazılarının ise geri dönmeleri engellenmişlerdir. Az sayıda geri gelenler ise de ağır travmalar yaşamışlardır. Hayat hikayelerinden anlaşıldığı kadar IŞİD'e katılan bu gençlerin çoğu İslam hakkında az bilgiye sahip, nefret söylemli vaizlerin etkisi altına kalmış ve dinin aşırı ideolojik yorumuna uymuş öğrencilerdir. Buradan hareketle denilebilir ki, İslam'ın geniş bakış açısından anlatılmasının ve Kur'an'ın çok yönlü yorumunun okuldaki din dersi aracılığıyla verilmesi, aşırılığı önlemek için bir araç niteliği taşıyabilir.

Müslüman çocuk ve gençlerin çoğu farklı diller ve farklı iletişim araçları, farklı değer ve maneviyat dünyaları arasında ruhsal bir denge kurmak çabası içindedirler. Bu bağlam farklı dünyalar paralel şekilde yaşanır. Bu paralel dünyalar bir belli mekanlarda, şehrin belli semtlerinde görülen “paralel toplumlar” şeklinde değil, bilakis bir insanın şahsında gerçekleşen paralel yaşamlardır. Bu meyanda Alman bilim adamı Michael Kiefer “bağlayıcı olmayan yaşam dünyaları arasında gidip gelmelerden” bahseder ve bağlamda “sosyal kodlar arasında geçiş sağlama” tabirini kullanır (Mohr/Kiefer 2009, 29). Bu gidip gelmeler şahsın kendini dini bağlamda Almanca ifade edebilmesi yönünde güvensiz hissetmesine ve tedirginlik

yaşamısına neden olabilir. Bu güvensizlik sadece dile hâkim olma bağlamında yaşanan bir durum olmayıp, aynı zamanda şahsın kendi rolünü gerçekleştirirken, kendisinden bekleni yaparken ve otorite (itaat) ilişkilerini belirlerken muhatabıyla iletişime geçme durumunda da yaşanabilir. Bundan dolayı Alman dilinde sunulan inanç temelli bir ders İslamı kendi öz bakış açısından tartışabilmeli ve bunu yaparken de Müslüman çocuk ve gençlerin gerçek yaşam dünyasını gözden ırak tutmamalıdır. Böyle bir ders aynı zamanda çoğulcu ve açık bir toplumun başarılı bir şekilde gerçekleşmesine temel olacak olan farklı din ve dünya görüşlerine mensup insanlar arasında anlayış ve barışın gerçekleşmesine katkı verebilmelidir.

5. DİN DERSİNİN VERİLMESİNDE DİNİ CEMAATİN MUHATAPLIĞI

SORUNU

Hem devletin tarafsızlığı hem de dini cemaatlerin özerkliği, anayasanın 7/3 maddesinin öngördüğü din dersinin planlanması ve uygulamasında devletin dini ve dindarı temsil eden cemaatlerle iş birliği yapmasını zaruri kılmaktadır. Din dersinin resmi okul müfredatı içinde verilmesinde devlet ile dini cemaat arasındaki iş birliğine “res mixta” modeli denmektedir. Bu iş birliğinin İslam din dersi için gerçekleşmesi de beklenen bir durumdur. Bu bağlamda problem olan şey, Müslüman cemaatlerin kiliseler gibi hukuki bir statüye kavuşmamış olmaları ve neticede devlet tarafından resmi muhatap olarak kabul görülmemesi durumudur. Devlet tarafından resmi muhatap kabul edilen dini cemaatlerin din dersi öğretmenlerinin yetiştirilmesi ve ataması, ders planlarının yapılması, okul kitaplarının ve ders materyallerinin hazırlanmasında anayasa tarafından garanti altına alınan söz hakları bulunmaktadır (Federal Almanya Anayasası, madde 3, paragraf 7).

Bugün devlet okullarında okutulan Hıristiyan din dersinin, “devlet ve kilise arasında tarihsel süreç içinde tartışılarak gelişen ortaklığın bir ifadesi olduğu” (Fricke, akt. Graf / Ucar 2011, 95) ve bu tecübeyi Alman devletin İslam ile henüz yaşamadığı gerçeği Müslümanların akılda tutması gereken bir vakiydir. Almanya’da bugüne kadar Müslümanları bir dini cemaat olarak ele alan tekmil ve umumi bir hukuk altyapısı gerçekleştirilmemiş ve bunun yakın bir gelecekte de gerçekleştirilme olasılığı gözükmemektedir. Bu durum İslam din derslerini denetim hakkını kullanma bağlamında Müslümanlar için bir sorun teşkil etmektedir. İslamda kilise

benzeri bir yapılanma söz konusu olmasada Müslümanların dini müştereklerini tarif etme anlamında içma oluşturup, yani ortak görüşe varıp (en azından Sünni İslam dünyası için) onu arzetme imkânı mevcuttur. İslam'ın kilise benzeri yapıya sahip olmayışı ve olma ihtimalinin de bulunmayışı Almanya'da devletin Müslüman birliklerini (organizasyonlarını) muhatap olarak kabul etmesini zorlaştıran bir durum olsa da, İslamın bu özelliği aslında onun alamet-i farikası ve kıymetli bir avantajı olarak telakki edilebilir. Almanya'daki İslam birliklerini (federasyonlarını) İslam din derslerinin sorumluluğunu da üstlenebilecek dini topluluklar olarak resmen tanımak hem hukuki hem diğer sebeplerden ötürü sorun olarak gözükmektedir. İslam birliklerinden Almanya Federal Cumhuriyeti'ne karşı özde bağlı ve diğer devletlerden de bağımsız olduklarını fiilen ispat etmeleri zorunlu olarak beklenmektedir. Girişte de belirtildiği gibi, Alman anayasası tarihteki acı terçübelerden hisse kaparak dinlere ve dünya görüşlerine müdale etmeyip onlara olumlu bir tarafsızlıkla ve özgürlüklerine saygı duyarak yaklaşmaktadır. Bu durumda diğer devletlerin de buna riayet etmesi ve duruma müdahil olarak ve boşluk doldurmaya çalışmaması gerekmektedir. Diğer yandan, Almanya'da çok sayıda Müslümanı temsil eden ve birçok camiye ellerinde bulunduran İslam birlikleri (federasyonlarının) İslamı ve Müslümanları temsil hususunda göz ardı edilemez.

6. DİN DERSİ BAĞLAMINDA BİR MEYDAN OKUMA VE ŞANS OLARAK ÇEŞİTLİLİK

Öğretim bakımından İslam din dersinde Müslüman öğrencilerin farklılık ve çeşitliliklerine dikkat etmek özellikle gereklidir; çünkü, onların tümünün aynı dinsel ve kültürel arka plana sahip oldukları söylenemez. Okulda bir ders sınıfı Türk, Afgan, Suriye, Kuzey Afrika ya da Balkan kökenli genç ve çocuklardan müteşekkil olabilir. Bunlara karma evliliklerden doğan Müslüman çocukları da ilave etmemiz gerekir. Öğrencilerin hepsi İslam din dersinde kendilerini evinde hissedebilmeli ve bu derste yabancılaşmamalıdır. Müslümanların anılan farklılıkları ve çeşitlilikleri hem öğretmenler hem de öğrenciler için çaba göstermeyi gerekli kılmaktadır; aynı zamanda bu durum din dersinde özgün bir deneyim yaşanmasını da olanaklı kılar. Farklı dini yorumlara ait öğrencilerin aynı sı-

nıfta mevcut olması, orada umumun kabul ettiği İslam anlayışının öğrenilmesinin yanında diğer farklı yorum ve akımlarında tanınmasını mümkün kılmaktadır.

İslami mezheplere, akımlara, kültürel çevrelere ve ailevi yaşamlara göre dini uygulama ve yorumlar farklılık gösterebilir. Ayrıca dini vazifelerini etkin bir şekilde yerine getirmeyen ve düzenli olarak camiye gitmeyen ebeveynler de çocuklarını evde öğretemedikleri dini bilgileri okulda öğrensinler diye İslam din dersine gönderirler. Bu bakımdan İslam din dersinde göz önüne alınması gereken Müslümanlar arası çeşitlilik sadece farklı inanç gruplarına aidiyeten dolayı itikadi anlamda ortaya çıkmaz, aynı zamanda dinin emirlerinin icrası (ibadet ve muamelat) ve dindarlığın şahsa özgü yaşanması bağlamında da kendini gösterir. Sünni ve Şii mezhepleri arasındaki farklı yorumlar bazen bir şahsın veya belli bir grubun dindarlığını yaşarken kendisine has farklı bir tutum sergilemesinin gerisinde kalabilir. Yani dindarlığı yaşama bağlamındaki fark bazen mezhepsel farklar kadar öne çıkmaz. Fertler arasında görülen farklı dini yaşamların önemi Hristiyan din dersi deneyiminden de tespit edilmiş bir durumdur. Hristiyanlığın aksine, İslamda dinin fiili yaşanması çoğunluğun tabii olduğu dini inancı (ortodoksluğu) paylaşmaktan daha da büyük önem arz etmektedir.

İslam din dersindeki Müslümanlar arası çeşitlilik (heterojenlik), din dersindeki öğrenme kültürü bakımından da büyük öneme sahiptir. Bazen farklı İslami mezhep ve akımlara mensup Müslüman öğrencilerin birbirlerinin farklılıklarını hoş görmemesi diğer dinlere ve dünya görüşlerine karşı gösterilen hoşgörüsüzlüğün önüne bile geçebilmektedir. Bu anlamda öğrenci bakış açısı kendini şu şekilde göstermektedir:

Gayrimüslimler zaten ötekilerdir ve onlar oldukları halleriyle kabul edilebilirler. Ama Müslümanlar arasında farklılıklar olması, diğer bir deyimle onların aralarında inanç ve ibadet anlamında uyumsuzlukların görülmesi imkânsız addedilir ve devamında da kabul edilir görülmez.

Müslüman öğrenciler her şeyden önce İslam din dersinde birbirine karşı hoşgörülü olmayı öğrenmelidirler, çünkü bu öğrenciler İslam içi çeşitliliği (heterojenliği) ilk olarak bu ders esnasında yaşarlar. Ayrıca öğrencilerin farklı ulusal, kültürel, dilsel ve dini aidiyetlerini de derste dikkate almak önemlidir. İslam din dersinde Arapça olan dini kavramların ya-

nunda, diğer Müslüman dillerindeki dini kavramlara da yer vermek oldukça önemlidir. Tamamen Almanca anlatılan İslam din dersinde de Arapça vahyedilmiş Kur'an'dan intikal eden veya İslami Bilimlere yerleşen Arapça kökenli bilimsel istilahlardan (kavramlardan) vazgeçmek mümkün değildir. Bununla beraber İslam din dersinde Müslüman öğrencilerin kendi ana dillerinden gelen dini kavramları kullanma istekleri de hissedilmeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Federal Almanya Anayasası (Türkçe Terçüme). <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/08-ALMANYA%202009-276.pdf> (01.03.2018)
- Graf, P., & Ucar, B. (Ed.). (2011). *Religiöse Bildung im Dialog zwischen Christen und Muslimen*. Stuttgart: Kohlhammer.
- Michael, F. (2011). *Die Grundlagen für den christlichen Religionsunterricht an öffentlichen Schulen in ihrer historischen Entwicklung*. In: Graf, P., & Ucar, B. (Ed.). *Religiöse Bildung im Dialog zwischen Christen und Muslimen*. Stuttgart: Kohlhammer, S. 95-109.
- Mohr, I.-C., & Kiefer, M. (Ed.). (2009). *Islamunterricht - islamischer Religionsunterricht - Islammkunde: viele Titel - ein Fach?* Bielefeld: Transcript.
- Schröter, J. I. (2015). *Die Einführung eines islamischen Religionsunterrichts an öffentlichen Schulen in Baden-Württemberg*. Freiburg im Breisgau: Verlag für islamische Bildung und Erziehung (VIBE).